

DR. DUŠAN KERMAVNER

Dne 11. junija 1975 je preminil eden najplodovitejših zgodovinarjev slovenskega političnega zgodovinopisja novejša dobe dr. Dušan Kermavner.

Rodil se je v Ljubljani 7. decembra 1903. Že v mladosti se je povezal z naprednim delavskim gibanjem. Rastel in zorel je sredi ogorčenih razrednih bojov slovenskega proletariata in njegove avantgarde iz publicista v zgodovinarja. Vso svojo dejavnost je posvetil preučevanju slovenskega delavskega gibanja v socialdemokratskem obdobju. Postal je neutrujen raziskovalec slovenske politične zgodovine druge polovice XIX. stoletja in začetka XX. stoletja.

Iz publicista je Dušan Kermavner prerastel v zgodovinarja-raziskovalca.

V ječah Aleksandrove diktature je napisal med drugim tudi osnutek zgodovine slovenskega delavskega gibanja, ki se je ohranil v njegovi rokopisni zapuščini. Po vrnitvi iz robije leta 1936 je poglobil svoje preučevanje zgodovine delavskega gibanja s temeljito pritegnitvijo zgodovinskih virov. Plod tega dela sta bili dve monografiji o slovenskih socialističnih ideologih dr. Henrikumu Tumi in Albinu Prepeluhu. Z izdajo Tumovih spominov *Iz mojega življenja* ter Prepeluhovih *Pripomb k naši prevratni dobi* z obširno študijo o idejnem razvoju in delu Albina Prepeluha-Abditusa je prikazal dovršen del idejnega razvoja slovenskega delavskega gibanja v prvih treh desetletjih XIX. stoletja. S temi deli se je uvrstil med vidne raziskovalce slovenskega delavskega gibanja. Najplodnejše obdobje njegovega dela pa se je začelo, ko je postal leta 1949 znanstveni sodelavec Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani.

Sistematično preučevanje slovenskega delavskega gibanja je Kermavnerja vodilo do spoznanja, da je nujno treba prevrednotiti marsikakšno sodbo, ki so jo zapisali o naši politični preteklosti zgodovinarji prejšnjih generacij. Njemu gre zasluga, da je odmeril slovenskemu delavskemu gibanju v slovenskem zgodovinopisju tisto mesto, ki mu pripada.

Iz njegovega obsežnega opusa naj navedem nekaj najpomembnejših knjig in razprav, v katerih se pisec loteva prevrednotenja slovenske politične zgodovine. V knjigi *Začetki slovenske socialne demokracije od srede osemdesetih do začetka devetdesetih let* (Ljubljana: 1963) se je lotil izredno pomembne problematike, ki je bila dotlej le frag-

mentarno obdelana. Znanstvena odlika dela so sistematične in temeljite rekonstrukcije političnega življenja v delavskih izobraževalnih društvih, njihovih shodov, prikazi socialnega položaja delavstva ter izčrpni pregledi stavkovnega gibanja na Slovenskem v tem obdobju. Avtor prikazuje obdobje začetkov delavskega gibanja in socialne demokracije na Slovenskem. Posebno pozornost posveča nastanku in razvoju delavskega gibanja v Ljubljani, v revirjih in v Trstu. Historično vrednoti vlogo prebujajočega se slovenskega delavskega razreda, njegove napore in prizadevanja, da bi se organiziral v okviru socialne demokracije in izdal svoje časopise.

Prav tako je Kermavnerjeva zasluga, da se je prvi lotil kritike Prijateljevega liberalno-demokratskega koncepta v njegovi raziskovalni metodi. Kermavnerjeve pripombe k Slovenski kulturnopolitični in slovstveni zgodovini dr. Ivana Prijatelja, so za naše zgodovinopisje nad vse dragocene. Kermavner je ob ponatisu Prijateljeve slovstvene zgodovine napisal k posameznim njegovim knjigam na stotine strani tehtnih pripomb, ki dopolnjujejo Prijateljevo delo. Popravki in prevrednotenje Prijateljevih pogledov k peti njegovi knjigi so dosegli tak obseg, da je Kermavner napisal vrsto bistveno novih monografskih razprav, ki dopolnjujejo Prijatelja v taki meri, da se raziskovalec sprašuje, ali nemara ne bi bilo bolje, da bi avtor napisal samostojno delo.

Na splošno lahko rečemo, da Kermavnerjev Dodatek: *Socialistično gibanje med Slovenci od začetkov do leta 1895* in njegova knjiga *Začetki slovenske socialne demokracije v desetletju 1884—1894* predstavljata temeljna znanstvena dela s področja slovenskega delavskega gibanja. S ponatisom Prijateljevega dela in s Kermavnerjevimi opombami, dopolnitvami in popravki je dobilo slovensko zgodovinopisje dragocen kulturnopolitičen oris dobe, ki pa ga bo nujno treba z enako vestnostjo dopolniti z gospodarskimi raziskavami.

V sklop Kermavnerjevih raziskav zgodovinske problematike slovenskega delavskega gibanja 20. stoletja sodi tudi študija Ivan Cankar in slovenska politika 1918 (Ljubljana 1968). Avtor odpira nove poglede na celo vrsto vprašanj v zvezi z deklaracijskim gibanjem, politično fiziognomijo slovenskih političnih strank in njihovo taktiko v prevratni dobi. Do podrobnosti je razčlenil in ovrednotil razcep v socialnodemokratski

stranki v letih 1917/18. Osvetlil je tedanje Tumove politične koncepte in razčlenil nastope Ivana Cankarja v Trstu in Ljubljani. Vodilo pri raziskovanju in razčlenjevanju mu niso aprioristični sklepi, zasnovani na domnevah ali neargumentiranih teoretičnih razglabljanjih, temveč solidna, na virih zgrajena zgodovinska razčlenitev. Prvenstvena naloga mu je odkrivanje pomembnih dejstev, prikazovanje toka dogajanja, ugotavljanje in razčlenjevanje stališč organizacij, političnih strank in njihovih voditeljev. Delo je izzvalo močno polemiko v krogu zgodovinarjev. Avtor obravnava navedeno obdobje z marksističnih razrednih pozicij. Razredna pogojenost njegovih razčlenitev in iz tega zornega kota napisana ocena vloge meščanskih politikov v tem obdobju je povsem sprejemljiva, ker je znanstveno argumentirana.

S svojim najnovejšim delom »Politični boji na Gorenjskem in delavsko gibanje na Jesenicah—Javorniku od začetkov do leta 1918«, ki je izšlo pri Državni založbi nekaj mesecev pred avtorjevo smrtjo, je zgodovinar dr. Dušan Kermavner sklenil opus preučevanj slovenske politične zgodovine novejših dobe. Pisec obravnava v navedenem delu slovensko politično življenje od šestdesetih let XIX. stoletja do leta 1918. Njegova študija je nadaljevanje poprejšnjih raziskav in predstavlja samostojno zaokroženo študijo. Avtor želi ovrednotiti hudo megleno dogajanje, ki so ga zgodovinarji iz klerikalnega ali liberalnega tabora prikrojevali po svojem razrednem okusu.

Poprejšnje raziskave so avtorju omogočile, da gorenjskega političnega življenja ni obravnaval iztrgano iz družbeno-narodnega okvira, ampak kot integralni del splošnega slovenskega političnega gibanja. Iz avtorjevega dela raste povsem nova podoba porajanja

slovenske narodne stranke, njenega razcepa v klerikalni in liberalni tabor, notranjih strankarskih trenj ter začetkov socialne prebuje, katere nositeljica je bila socialna demokracija. Doslej še nihče ni tako podrobno orisal nastanka in razvoja delavskega gibanja v tem ožjem gorenjskem kotu in deloma na Koroškem ob severnem vznožju Karavank. Težišče njegovega dela je rekonstrukcija dogajanja, izogiba se sintetiziranju. Tak metodološki prijem je avtorja vodil do tega, da na mnogih mestih podaja gradivo kronografsko in navaja preobsežne citate, ki bi jih bilo mogoče z vsebinskimi povzetki znatno skrajšati brez škode za celovito podobo. Delo nima le lokalnega pomena, saj je njegova zasnova znatno širša. Slovenski zgodovinar pri obravnavi strankarskih političnih bojev v letih 1860 do 1918 ne bo mogel mimo Kermavnerjevega skrbno zbranega gradiva in ugotovitev.

Svoje zgodovinsko delo je opravljal z globoko notranjo prizadetostjo. Njegove razprave nudijo raziskovalcem trdno osnovo za raziskovanje slovenskega delavskega gibanja. Kermavnerjevo delo na tem področju lahko označimo za pionirsko. Njegovi zaključki so plod minucioznega študija arhivskega in časopisnega gradiva, tuje mu je bilo vsako aprioristično »sintetiziranje«. Držal se je pravila, da je potrebno temeljito preučiti gradivo in šele nato presojati, vrednotiti in delati sinteze.

Slovenska akademija znanosti in umetnosti mu je izrekla priznanje s tem, da ga je leta 1972 izvolila za svojega dopisnega člana. Kljub zahrbtni bolezni, ki mu je izpodkopavala zdravje, je vse do zadnjega ohranil v sebi življenjsko energijo in vedrino v poklicu zgodovinarja-raziskovalca delavskega gibanja.

Marjan Britovšek

